

Проф. др ТОМИСЛАВ БЕКИЋ

МЕСТО ЈЕВТА МИЛОВИЋА У НАШОЈ ГЕРМАНИСТИЦИ

У нашој широј научној и културној јавности Јевто Миловић је уживао (и ужива) глас једног од најистрајнијих и најплоднијих истраживача живота и дела Петра II Петровића Његоша, па је с разлогом уважаван као један од најбољих и најмеродавнијих познавалаца Његоша и његовог времена. Јер, његове обимне књиге, делом усмерене према самом песничком делу Његошевом, делом према епохи у којој је стасао и стварао,¹ представљају готово неисцрпан извор грађе без које се тешко може замислити поуздано осветљење не само Његошевог старалаштва него и целог једног замашног и значајног историјског и културног раздобља Црне Горе. За овај несвакидашњи големи труд и упечатљиве резултате на подручју културне и књижевне повеснице Црне Горе Јевто Миловић је добио висока друштвена, културна и научна признања, која су у широј јавности само могла да потврде мање или више уврежени утисак да се у случају Јевта Миловића ради о историчару наше књижевности и културе, па сходно томе о образованом југослависти који је, додуше, ту и тамо умео да чини излете у подручје истраживања узајамних књижевних и културних веза између нас и Немаца. На тај начин је историчар књижевности и његошолог Јевто Миловић засенио германисту Јевта Миловића.

Међутим, Јевто Миловић је, како по свом академском образовању тако и по својој универзитетској активности, на првом месту био гер-

¹ Вид., између осталих, књиге: *Стиазе ка Њеђошу*. Никшић, Универзитетска ријеч, 1983, и *Петар II Петровић Њеђош у свом времену*. Титоград. Црногорска академија наука и умјетности, НИО Универзитетска ријеч, 1985.

маниста. Наиме, пошто је завршио студије германистике на Београдском универзитету (1937), наставио је студије германистике и славистике на Универзитету у Берлину, на којем је и докторирао, а потом је преко две деценије деловао као професор немачког језика и књижевности на Филозофском факултету у Задру (1956-1979), на којем је и утемељио студијску групу за германистику. Ови само шкрто наведени подаци недвосмислено показују да Јевто Миловић једним делом свог замашног рада спада у историју југословенске германистике као посебне научне дисциплине. Отуда се, природно, намеће потреба да се сагледа и оцени рад Јевта Миловића у делокругу настанка и развоја југословенске германистике, и то како са становишта методологије које се придржавао тако и са становишта тематике којом се бавио, пошто би осветљење Миловићевог германистичког рада, поред тога што би се њиме одредило његово место у развоју домаће германистике, на одређен начин допринело осветљењу и бољем сагледавању домета и граница научног и културног послеништва овог вредног и плодног прагаоца. Наиме, сасвим је природно претпоставити да је Миловићево бављење германистиком, посебно са становишта методологије, морало на свој начин да се одрази и на његово бављење питањима домаће књижевности и културе, штавише да га је у понечему одредило и усмерило.

С правом је Миљан Мојашевић у више наврата у својим прилозима посвећеним развоју домаће германистике истицао да је Јевто Миловић највреднији и најплоднији посленик на подручју изучавања југословенско-немачких, односно српско-немачких књижевних и културних односа и веза, те да је с ретком истрајношћу и прилежношћу трагао за конкретним *чињеницама* из делокруга контаката и веза између наше и немачке књижевности.² Тиме је М. Мојашевић на језгровит начин назначио не само шире тематско подручје Миловићевог германистичког рада, него и - изричитим указивањем на његово трагалаштво за чињеницама - методолошку основу целокупног његовог научног рада. Сходно томе се чини примереним да се Миловићево бављење германистиком осветли из аспекта тематике којом се бавио и аспекта методског поступка на којем је заснивао свој германистички рад, а који ће потом чинити и методолошко упориште његовог интензивног бављења питањима домаће књижевности и културе.

² Miljan Mojašević: *Germanistik in Jugoslawien nach dem Zweiten Weltkrieg*. Y: Deutsche Vierteljahrsschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte, 36, 1962, 383-400; *Jugoslawische Germanistik. Versuch einer Akzentsetzung*. Y: Germanistik international. Vorträge und Diskussionen auf dem internationalen Symposium 'Germanistik im Ausland' vom 23. bis 25. Mai 1977 in Tübingen. Hrsg. von Richard Brinkmann, Tübingen 1978, 5-23. - Tomislav Bekić, *Germanistik in Serbien*. Y: Germanistik in Mittel- und Osteuropa 1945-1992. Hrsg. von Christoph König. Berlin 1995, 22-230.

У тематском погледу се Миловићево деловање на подручју германистике не одликује оном за већину германиста карактеристичном разноликошћу и разноврсношћу испољеном у интересовању за историју немачке књижевности у ужем смислу, за проблеме из делокруга књижевних и културних веза између нас и Немаца и за питања методологије немачке науке о књижевности. Наиме, већина наших водећих германиста испољила је од половине педесетих година надаље, дакле управо у време када је и Миловић деловао као професор немачке књижевности на Филозофском факултету у Задру, живо интересовање како за поједине истакнуте појаве новије немачке књижевности тако и за струјања у немачкој науци о књижевности, која су својим разноликим настојањима и допринела уобличењу модерне немачке науке о књижевности. На тај начин су наши германисти својим критичким разматрањима методолошких проблема науке о књижевности, инспирисаних истакнутим појавама у делокругу науке о књижевности немачког језичког подручја, суделовали у процесу уобличења домаће науке о књижевности на основама европске, односно, одређеним делом, и немачке науке о књижевности.³ Довољан је и летимичан увид у библиографију радова Јевта Миловића,⁴ па да се види да се његово бављење германистиком није протезало на оваква подручја, да ниједан његов прилог није посвећен методолошким проблемима науке о књижевности, нити пак некој особеној појави немачке књижевности са циљем да је код нас представи као особену и значајну појаву немачке књижевности. Штавише, сви његови радови су готово без изузетка посвећени темама из делокруга изучавања узајамних књижевних веза између наше и немачке књижевности.

Иако се Јевто Миловић није експлиците изјаснио о методолошким основама свога научног рада, чак ни у виду узгредних напомена које би барем у обрисима предочиле методолошко изходиште његовог научног рада, ипак се може рећи да *сами радови* Јевта Миловића јасно и недвосмислено показују да се истрајно и непоколебљиво од почетка све до краја свог научног деловања придржавао сасвим одређеног методског поступка. Наиме, најчешће и највише употребљавани појам, којем је рекло би се, подредио сав свој истраживачки рад, јесте појам

³ Од радова те врсте указаћемо овде само на оне најзначајније: Zdenko Škreb, *Mjesto i značenje Emila Staigera u njemačkoj nauci o književnosti*. У: А. Flaker - Z. Škreb, *Stilovi i razdoblja*. Zagreb, 1964, 5-72; Miljan Mojašević, *Zur Einführung in die Wissenschaft von der deutschen Dichtung. Methodenfragen im Forschungsbericht*. Beograd 1963; Зоран Константиновић, *Феноменолошки приступ књижевном делу*. Београд 1969.

⁴ Најкомплетнију библиографију радова Јевта Миловића садржи публикација *Јевто М. Миловић 1908-1991*. Изд. Црногорске академије науке и умјетности. Споменице преминулим члановима Академије. Св. 15. Подгорица 1994.

ујтицај или *Einfluß*, који се веома често јавља већ у самом наслову његових мањих или већих прилога. А управо нас овај појам недвосмислено упућује на методски концепт који је своје систематско уобличење доживео баш у немачкој науци о књижевности - на *позитивизам* у науци о књижевности, који се, ослањајући се на методологију природних наука и принцип узрочно-последичног односа, у превасходној мери темељио на појму *ујтицаја*.⁵

Позитивизам као методски поступак у немачкој науци о књижевности превасходно се везује за име Вилхелма Шерера (Wilhelm Scherer) и његове следбенике с краја 19. и почетка 20. века, али је у неким својим елементима, у модификованом облику, остао саставни дио немачке науке о књижевности и поред тога што се њен развој од друге деценије нашег столећа надаље, захваљујући подстицајима из разних других научних дисциплина (филозофије, психологије, социологије, историје уметности), одвијао у знаку превазилажења и потпуног одбацивања позитивизма.⁶ Колико год били оправдани прекори који се упућују следбеницима Вилхелма Шерера и његове школе, нема сумње да је потоњи развој немачке науке о књижевности незамислив без доприноса позитивиста у подручју историје књижевности са биографијом као најизраженијим видом истраживања, а поготово у подручју критичког издавања текстова као неопходне основе сваког поузданог књижевноисторијског и књижевнокритичког рада. Ако позитивисти и нису успели да пронађу пут од анализе ка синтези,⁷ те је књижевно дело остајало расточено на готово непрегледан број чињеница у склопу појмова *садржина* и *форма*,⁸ управо је то обиље грађе коју су они обелоданили омогућило да се потоњи развој науке о књижевности постави на солидне основе. Вилхелм Шерер је у склопу својих узгредних методо-

⁵ О позитивизму као методском поступку уопште вид. Erich Rothacker, *Einleitung in die Geisteswissenschaften*. Tübingen 1930, 190-250. О позитивистичком методском поступку у германистици и науци о књижевности вид. Werner Mahrholz, *Literargeschichte und Literaturwissenschaft*. Berlin 1932, 23-38; Jost Hermand, *Synthetisches Interpretieren*. München 1971, 17-34; Peter Salm, *Drei Richtungen der Literaturwissenschaft; Scherer-Walzel-Staiger*. Tübingen 1970; Klaus Lehmann, *Was ist literaturwissenschaftlicher Positivismus? U: Zur Kritik literaturwissenschaftlicher Methodologie*. Hrsg. von Viktor Žmegač und Zdenko Škreb. Fischer-Athenäum (1973), 51-74; Rainer Rosenberg, *Zehn Kapitel zur Geschichte der Germanistik*. Berlin 1981, 101-139; Jost Hermand, *Geschichte der Germanistik*. Hamburg 1994, 54-66.

⁶ Julius Petersen, *Die Wesensbestimmung der deutschen Romantik. Eine Einführung in die moderne Literaturwissenschaft*. Leipzig 1926, 8-36; Karl Otto Conrady, *Einführung in die Neuere deutsche Literaturwissenschaft*. Hamburg 1966, 21-38; Christoph König und Eberhard Lämmert, *Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte 1910 bis 1925*. Fischer TA, 1993, 3-37.

⁷ Oskar Walzel, *Analytische und syntetische Literaturforschung*. Berlin 1910, 11-14.

⁸ Oskar Walzel, *Gehalt und Gestalt im Kunstwerk des Dichters*. Handbuch der Literaturwissenschaft, hrsg. von O. Walzel. Wildpark - Potsdam 1923, 8-11.

лошких напомена јасно и прецизно одредио оквире свог, односно позитивистичког схватања у приступу изучавања књижевности и књижевног дела - "Ми не стремимо као последњим стварима. 'Погледи на свет' су дискредитовани [...] Лепим погледима, духовитим речима, општим фразама нам се може помоћи. Ми захтевамо *појединачна истраживања која ће одређену појаву свесити на оне деловорне снаге које стоје иза ње.*"⁹ (курзив мој - ТБ). Да би се, дакле, једно дело схватило, морају се испитати и утврдити услови у којима је оно настало. У том контексту књижевно дело као и услови под којима је настало попримају значај неприкосновених чињеница повезаних узрочно-последичним односом.¹⁰

Када се осмотре радови Јевта Миловића - од оних најмањих до оних обимних у виду посебних књига - напосто се намеће утисак да је био један од последњих истраживача који се истрајно и доследно придржавао оваквог поимања задатака и циљева научног рада у делокругу науке о књижевности. С обзиром на то да је реч о германисти, могло би се рећи да се у његовом случају ради о једном од мало закаснелих следбеника "шереровске школе" у германистици, при чему свакако треба имати у виду да је таквим деловањем уистину задовољавао и одређене потребе у делокругу домаће науке о књижевности. Поставља се, дакле, питање, чиме је заправо било условљено или одређено то Миловићево истрајно и доследно привржеништво једном виду истраживачког прегалаштва, с једне стране, и, што је можда још битније, каквим је резултатима уродила таква непоколебљива приврженост једном методском поступку, с друге стране, будући да остварени резултати, коначно, и одређују место и значај једног истраживача и посленика у развоју једне научне дисциплине, у овом случају у развоју домаће германистике.

Јевто Миловић је већ као студент Београдског универзитета, на којем је поред германистике студирао националну књижевност и националну историју, упознао и прихватио - као што ће се видети - битне елементе позитивистичког методског поступка у изучавању књижевности и књижевног дела, пошто је управо Милош Тривунац, најистакнутија личност домаће германистике у међуратном раздобљу и носилац "београдске германистике", целокупним својим сразмерно плодним радом био особени представник филолошке школе, односно

⁹ Wilhelm Scherer, *Poetik*. Hrsg. von Richard M. Meyer. 1888. Reprint. 1988. 120-125; *Geschichte der deutschen Literatur*. Berlin s.a. 9.

¹⁰ Вид. *Reallexikon der deutschen Literaturgeschichte*. Berlin 1965, 198-200; *Rečnik književnih termina*. Nolit, Beograd 1985, 587-588.

позитивистичке методе у науци о књижевности.¹¹ Међутим, чини се да је за његово коначно научно оформљење, односно за његово потпуно и неопозиво приклањање једном методском поступку од пресудног значаја било његово дуготрајно бављење у Берлину, где је током тридесетих и почетком четрдесетих година био у прилици да се упозна са тежњама и остварењима у делокругу германистике и славистике. Управо су те две дисциплине, захваљујући тако значајним личностима као што су били Јулијус Петерсен (Julius Petersen) и Макс Фасмер (Max Vasmer)¹², доживеле изузетно плодан развој, тако да је Берлински универзитет у то време уживао глас средишта германистичких и славистичких студија у немачком културном простору. У том склопу се мора имати на уму да је Берлински универзитет, захваљујући ученицима и следбеницима Вилхелма Шерера, посебно Ериху Шмиту (Erich Schmidt), задуго био средиште и упориште филолошке школе шереровске провенијенције, што се на свој начин одразило и на остале филолошке дисциплине, а не само на германистику. Поврх тога се припадници и представници филолошких дисциплина на Берлинском универзитету никада нису таквом силином обрушавали на позитивизам као научни метод као што су то чинили представници других немачких универзитета, па је самим тиме у одређеном виду, под окриљем филолошке школе, и надаље остао делотворан у појединим подручјима разгранатог научног рада германиста и слависта, пре свега у домену архивских истраживања и приређивања критичких издања сабраних дела појединих писаца, али и у подручју језичких истраживања. Деловање германисте Јулијуса Петерсена и слависте Макса Фасмера¹³

¹¹ Миљан Мојашевић, *Развитак германистике код Југословена до Другог светског рата*. У: *Анали Филолошког факултета у Београду*, 1, 1961, 191-220 и у књизи М. Мојашевића, *Немачко-југословенске културне везе*. Београд 1974, 249-290. - Зоран Константиновић, *Катедра за немачки језик*. У: *Сто година Филозофског факултета*. Београд 1963, 431-446.

¹² Wolfgang Höppner, *Das Berliner Germanische Seminar und die deutsche Geistesgeschichte*. У: *Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte 1910-1925*. Hrsg. von Christoph König und Eberhard Lämmert. Fischer TA Frankfurt 1993, 362-381.

¹³ Макс Фасмер је од 1925. године водио Славистички семинар Универзитета у Берлину, који је управо за време његовог деловања постао један од славистичких центара Немачке. Године 1924. покренуо је часопис *Zeitschrift für Slavische Philologie*, један од најзначајнијих славистичких органа, који је уређивао све до своје смрти 1962. године. Фасмер је у оквиру Славистичког семинара 1927. године успоставио и лекторат за српскохрватски језик, који је неколико година заступао Јевто Миловић. М. Фасмер се претежно бавио руским језиком и његов највећи допринос представља његов тротомни Руски етимолошки речник - *Russisches Etymologisches Wörterbuch*; међутим, његова интересовања су ишла и у правцу југославистике, о чему пре свега сведочи његова књига *V. Kopitar's Briefwechsel mit Jacob Grimm* (Berlin 1938), један од драгоцен извора грађе за проучавање доприноса Ј. Грима на подручју југославистике.

најбоље сведочи о томе у коликој мери је, са методолошког становишта посматрано, атмосфера на Берлинском универзитету поговарала неговању одређених елемената филолошке школе, и поред свих неодмерених и крајње једностранних настојања појединих заговорника радикалног раскида са свиме што је на било који начин подсећало на наслеђе позитивизма шереровске провенијенције у делокругу филолошких дисциплина.¹⁴ Чини се да је управо та и таква атмосфера поговарала личним склоностима и афинитетима Јевта Миловића, те ће се управо за време његовог бављења у Берлину у њему само још више учврстити уверење да је прибирање грађе, утврђивање чињеница, као и трагање за утицајима, примарни задатак историчара књижевности, а што ће се онда исполити и у његовим неуморним архивским истраживањима, на којима ће се поглавито темељити његово деловање - у први мах - у делокругу истраживања узajамних односа између наше и немачке књижевности, а потом на подручју неуморног истраживања живота и рада Петра II Петровића Његоша. Таквом свом методском опредељењу, уверењу да недвосмислено утврђене чињенице готово да саме од себе објашњавају и осветљавају одређене појаве из књижевне и културне историје, Јевто Миловић остао је веран до самог краја, о чему сведоче и његови последњи радови.¹⁵

Као што је у методском погледу остао веран једном усвојеном методском поступку, тако је Јевто Миловић током целог свог плодног научног послеништва остао веран оном тематском кругу јасно назначеном већ у првом свом објављеном научном раду, који се на неки начин може схватити и тумачити као исходиште целокупног његовог научног рада и као германисте и као југослависте.¹⁶ Наиме, већ својим радом под карактеристичним насловом *Велики ујџицај Гејшеов на Њеџоша*,¹⁷ објављеном пре више од шест деценија, Јевто Миловић је и у тематском и у методском погледу наговестио смернице свог будућег научног рада. Истражујући у, рекло би се, пренаглашеном виду *ујџица-*

¹⁴ О томе вид. Wolfgang Höppner, *Das Berliner Germanische Seminar und die deutsche Geistesgeschichte*, на нав. м., као и Helmut Schaller, *Geschichte der Slavistik in Deutschland und der Bundesrepublik Deutschland einschließlich Berlin (West)*. У: *Beiträge zur Geschichte der Slavistik in nichtslawischen Ländern*. Hrsg. von Josef Hamm und Günther Wytzens. Österreichische Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Klasse. Schriften der Balkankommission. Linguistische Abteilung XXX. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften. Wien 1985, 127-133, 151-155.

¹⁵ Ту имамо на уму његових 6 томова грађе о Петру II Петровићу Његошу, али и његове сабране радове у књизи *Сјудује, расјраве, чланци*. Никшић, НИО Универзитетска ријеч, 1989, 937 стр.

¹⁶ Miljan Mojašević, *Germanistik in Jugoslawien...* на.н.м. 402.

¹⁷ *Велики ујџицај Гејшеов на Њеџоша* (Награђен Светосавски темат). С предговором Д-р Ксеније Атанасијевић. Београд 1934.

је Гетеа на Његоша, помно ишчитавајући Гетеа и Његоша, готово нападно и насилно трагајући за доказима о *ујџицају* највећег немачког песника на нашег највећег песника, при чему не поставља питање у којој је мери Његош уистину могао да познаје Гетеа и шта је Гете за њега могао да значи, он једноставно сваку сличност без много двоумљења проглашава последицом Гетеовог *ујџицаја*. На тај начин се Јевто Миловић предочава као непоколебљиви следбеник позитивистичког схватања да се бит једног књижевног дела може утврдити уз помоћ чињеница које указују на извориште песникове инспирације, односно на утицаје које је претрпио и који су од њега начинили песника. Међутим, овим својим првенцем Јевто Миловић је истовремено омеђио подручје свог будућег рада, у којем ће Гете (у првој фази) и Његош (у другој фази) чинити окосницу и упориште, при чему ће се германиста и југослависта у толикој мери прожимати да је тешко разлучити једног од другог.

Гете и његове заслуге за афирмацију нашег народног стваралаштва у немачком културном простору, и преко њега у европској култури, односно двадесете године 19. века или велика епоха југословенско-немачких тј. српско-немачких књижевних и културних веза и односа, које отеловљују Гете, Јакоб Грим, Леополд Ранке, Копитар, Вук Караџић, Талфјева и др. чине окосницу научно-истраживачког рада наше германистике од њених почетака почетком овог века све до у наше дане.¹⁸ Јевто Миловић је то подручје наше германистике обогатио на свој особени начин, али сасвим у складу са укратко изложеним методским поступком. Док је Милан Ђурчин својом дисертацијом дао целовиту слику процеса продирања наше народне поезије у немачку књижевност од Хердера, односно Гетеовог превода "Хасанагинице" све до краја 19. века, и то на основу објављене литературе и доступних извора,¹⁹ Јевто Миловић се усредредио на Гетеа и његове савременике, темељећи свој приступ превасходно на богатој архивској грађи, истраженој у Вајмарском архиву, при чему и најмањи, па и најнезнатнији помен у вези са нашом народном песмом сматра важним и драгоценим.

¹⁸ О томе А. Schmaus, *Südslavisch-deutsche Literaturbeziehungen. У: Deutsche Philologie im Aufriß*, Berlin 1957 и сада у сабраним делима А. Schmausa - *Gesammelte slavistische und balkanologische Abhandlungen I*, Trofenik Verlag München 1971, 310-327. - Alfred Rammelmeyer, *Grundsätzliches zu den deutsch-slavischen literarischen Wechselbeziehungen. У: Wechselbeziehungen zwischen deutscher und slavischer Literatur*. Hrsg. von F. B. Kaiser und B. Stasiewski. Böhlau, Köln 1978, 1-32.

¹⁹ *Das serbische Volkslied in der deutschen Literatur*. Leipzig 1905.

Пошто је претходно објавио низ мањих и већих прилога,²⁰ заснованих на богатим архивским истраживањима, Јевто Миловић је своја сазнања објединио у својој докторској дисертацији посвећеној Гетеу, његовим савременицима и њиховом односу према нашој народној песми.²¹ У складу са постављеним циљем - да обелодани и најмањи податак у вези са прихватањем нашег народног песништва у немачкој књижевности, при чему средишњу личност тог процеса чини Гете и његово интересовање за нашу народну песму - Јевто Миловић распоређује вредно сакупљену грађу по поглављима која недвосмислено указују на Гетеа као централну личност целог истраживачког подухвата. Јер, у поглављима - Гетеова "Хасанагиница"; Гете и Копитар; Гете и Шафарик; Гете и Вук; Гете и Јакоб Грим; Гете и Тереза А. Л. фон Јакоб; Гете и Вилхелм Кристоф Леонхард Герхард; Гете и Џон Бауринг; Гете и Проспер Мериме; Гете и Леополд Ранке - предочава до тада готово непознату грађу која и својим обимом и својом разноврсношћу треба да потврди тезу о ширини и свеобухватности процеса прихватања наше народне песме у немачком културном простору, у чијем средишту у сваком погледу увек стоји Гете. Као непоколебљиви приврженик позитивистичке методе у истраживању књижевности, Јевто Миловић се задовољава навођењем и излагањем обилне грађе, која у сваком случају делује веома импресивно, али се не осећа подстакнутим да успостави дубљу везу између тог обиља факата и чињеница, на што је на свој особено дискретан, али сасвим јасан начин указао у свом кратком предговору Макс Фасмер.²² Међутим, Јевто Миловић ће после ове књиге објавити већи број мањих прилога такође заснованих на архивској

²⁰ Као, на пример, *Übertragungen slavischer Volkslieder in Goethes Briernachlaß*, Leipzig 1939 (Repr. 1968); *Talvj's erste Übertragungen für Goethe und ihre Briefe an Kopitar*. Leipzig 1941 (Repr. 1968); *Гетеово интересовање за нашу народну поезију*. У: Прилози проучавању народне поезије. VI, 1939, 1, 79-92; *Goethe und der Slovene Kopitar*. У: Stimmen Süd-Ost, XI, 1939, 3-4, 67-69; *Goethe, Wilhelm Gerhard, Sima Milutinović und die südslavische Volkspoesie*. У: Stimmen Süd-Ost, XI, 1939, 11-12, 83-95; *Peter von Goetze und Weimar*. У: Südost-Forschungen, VIII, 1940, 2-3, 384-386; *Jakob Grimms Einfluß auf Goethes Arbeiten über die südslavische Volksdichtung*. У: Stimmen Süd-Ost, XII, 1940, 7-8, 93-95; *Goethes Einfluß auf die ersten Vertonungen serbischer Volkslieder*. У: Stimmen Süd-Ost, XII, 1940, 9-10, 24-26.

²¹ *Goethe, seine Zeitgenossen und die serbokroatische Volkspoesie*. Leipzig 1941, X + 230 (Repr. 1968).

²² Макс Фасмер, коме је Ј. Миловић посветио своју дисертацију, у свом кратком и језгровитом предговору између осталог каже: "Рад госп. Миловића доспео је у моје руке када је већ био сложен. Отуда више нису биле могуће значајније измене, као ни редакцијски захвати у неком већем опсегу. Иначе бих препоручио да се многа овде по први пут објављена писма пребаце у други део, а да се она у првом делу донесу у сажетом облику. Али и у овом облику овај рад представља допринос који увећава наша знања, будући да по први пут обелодањује много новог архивског материјала..." (VIII)

грађи, који само употпуњују комплексну слику о односу Гетеа и његових савременика према нашој народној песми.²³ Сви ти радови, пак, у којима Гете чини окосницу и исходиште истраживања, представљају чврсту основу за будућа целовита разматрања процеса прихватања нашег народног стваралаштва у немачкој књижевности.

Са готово истим истраживачким жаром, којим се бавио Гетеом и његовим савременицима и њиховим односима према нашој народној песми, Јевто Миловић се посветио истраживању утицаја немачке књижевности на поједине наше песнике, а пре свега на Јована Јовановића Змаја. Јован Јовановић Змај био је, нема сумње, један од најплоднијих и најзаслужнијих посредника немачке књижевности, који је својим преводима немачких песника у великој мери обогатио српску преводну књижевност друге половине 19. века. За разлику од других истраживача, који су своју пажњу посветили Змају као преводиоцу и посреднику немачке књижевности²⁴, Јевто Миловић је, полазећи од сасвим основане претпоставке да се такво интензивно бављење немачком књижевношћу морало одразити и на његово песничко стваралаштво, своју пажњу превасходно посветио истраживању *утицаја* који су одређени немачки песници извршили на Змаја.²⁵ Пошто је резултате својих истраживања најпре објавио по разним периодичним публикацијама, Ј. Миловић је све своје радове посвећене Змају објавио у замашној књизи *Јован Јовановић Змај и њемачка књижевност*,²⁶ којом се пред-

²³ Као: *Goethe i srpskohrvatska narodna poezija*. У: Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, 1956/57, 67-84; *Утицај Јакоба Грима на Гејџеове саставе о српскохрватским народним њесмама*. У: Научни састанак слависта у Вукове дане. Београд-Тршић-Нови Сад 12-18. IX 1974, 2, 85-96; *Šest prvih stihova Geteova prepjeva "Klaggesang von der edlen Frauen des Asan Aga"*. У: Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, 1976, 14-15, 349-361; *Talvjs metrische Übersetzungen jugoslavischer Volkslieder*. У: О двестагодишњици Јакоба Грима. Зборник радова са научног скупа одржаног од 12. до 14 новембра 1985. Београд, Српска академија наука и уметности, 1988, 371-386.

²⁴ Вид. Страхиња К. Костић, *Змај и немачка књижевност*. У: Јован Јовановић Змај, *Одабрана дела. Прејеве*, књ. VII 129-151. - Томислав Бекић, *Змајев превод Гејџеове "Ифиџеније на Тавриди"*. У: Зборник Матице српске за књижевност и језик, XXXVII, 1989, 3, 445-454.

²⁵ *Deutsche Elemente in Jovan Jovanovićs Dichtung. Ein Beitrag zur Geschichte des deutschen Geistesinflusses auf die serbische Literatur*. München 1940; *Zmaj Jovan Jovanović und die deutsche Literatur. Vorläufige Mitteilung aus eine Vortrag, gehalten am Slavistenabend an der Universität Berlin I-II*. У: Zeitschrift für slavische Philologie, XIV, 1937, 1-2, 60-63; 3-4, 320-322; *Još neki njemački uzori Zmajevi*. У: Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, III, 1961/62, 336-356; *Njemački elementi u Zmajevoj poeziji*. У: Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, V, 1963/64, 238-255; *Dalji njemački elementi u Zmajevu pjesništvu*. У: Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, VII, 1965/66, 1967/68, 119-136; *Njemački uzori Zmajevi*. У: Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, VIII, 1968/1969, 1969/70, 140-165; *Još nešto o daljim Zmajevim njemačkim uzorima*. У: Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, X, 1872, 95-114.

²⁶ *Јован Јовановић Змај и њемачка књижевност*. НИО Универзитетска ријеч 1985, 684+80 стр. факс.

ставио као изузетан познавалац како Змајевог песничког стваралаштва тако и немачког песништва. Иако је и у овој књизи, као и у својој првој књизи о утицају Гетеа на Његоша, склон да и најмању сличност прогласи последицом *утицаја*, доследан свом позитивистичком поимању књижевног дела, Ј. Миловић и ту предочава изузетно драгоцену грађу од које ће морати да пође сваки будући истраживач Змајевог песничког дела.

Посматрано у склопу развоја југословенске германистике, германистичко дело Јевта Миловића представља спону између прве генерације југословенских германиста, коју чине Стјепан Тропш, Милош Тривунац, Јакоб Келемина, Милан Ђурчин, Перо Слијепчевић и Момчило Селесковић, и треће генерације југословенских германиста, која је после Другог светског рата остварила пуни замах германистике као комплексне научне и академске дисциплине. У оквиру југословенске германистике Јевто Миловић представља, нема сумње, једног од најплоднијих и најистрајнијих истраживача на подручју проучавања југословенско-немачких, односно српско-немачких узајамних књижевних и културних веза и односа. А ако германистика у нашим домаћим оквирима једним делом има задатак да допринесе осветљењу одређених питања и проблема из развоја наше домаће књижевности и културе, онда у том погледу Јевто Миловић на свој начин може да послужи као узор. Јер, он је сва своја знања стечена у делокругу германистике применио у својим истраживањима наше књижевности и културе, пре свега Његоша и његовог времена.

Prof. dr Tomislav Bekić

ZU JEVTO MILOVIĆS STELLE IN DER JUGOSLAVISCHEN GERMANISTIK

Zusammenfassung

Der Verfasser geht von der Tatsache aus, daß Jevto Milović, obwohl er in der wissenschaftlichen Öffentlichkeit vor allem als einer der angesehensten und fruchtbarsten Erforscher des Schaffens und der Epoche des großen Dichters Petar II Petrović Njegoš bekannt geworden ist, mit seiner Tätigkeit im Bereich der Germanistik im Grunde zur Geschichte der einheimischen Germanistik gehört, so daß er sich mit diesem Beitrag die Aufgabe stellt, seine Stelle im Rahmen der Geschichte der einheimischen Germanistik zu bestimmen. Es wird darauf hingewiesen, daß Jevto Milović nach dem Abschluß seines

Germanistik-Studiums in Beograd (1937), sein Studium der Germanistik und Slavistik in Berlin fortgesetzt hat, wo er dann auch mit seiner Dissertation *Goethe, seine Zeitgenossen und die serbokroatische Volkspoesie* (1941) promoviert hat, sowie auch daß er von 1956 am von ihm begründeten Lehrstuhl für Germanistik an der Philosophischen Fakultät bis zu seiner Emeritierung 1979 gewirkt hat.

Im Rahmen des Beitrags wird J. Milovićs germanistische Tätigkeit sowohl vom Standpunkt der Methodologie und methodologischen Ausrichtung wie auch des thematischen Rahmens seiner Forschungsergebnisse erörtert. Dabei konnte festgestellt werden, daß er sich sowohl in methodologischer wie auch in thematischer Hinsicht treu geblieben ist, indem er in methodologischer Hinsicht ein unerschütterlicher Anhänger der philologischen bzw. positivistischen Methode geblieben ist, während er sich in thematischer Hinsicht vor allem mit Goethe und seinen Verdiensten für die Aufnahme des serbischen Volksliedes in der deutschen Literatur und den Einflüssen der deutschen Literatur auf einen der bedeutendsten serbischen Dichter Jovan Jovanović Zmaj beschäftigt hat. J. Milovićs germanistische Arbeiten bilden eine beinahe unerschöpfliche Fundgrube für eine vertiefende Erforschung der serbisch-deutschen und deutsch-serbischen kulturellen und literarischen Beziehungen. Im Rahmen der Geschichte der jugoslawischen und serbischen Germanistik bildet er ein Bindeglied zwischen der ersten Generation der Germanisten, die unmittelbar vor dem Ersten Weltkrieg und in der Zeit zwischen den zwei Weltkriegen die Germanistik als eine eigene wissenschaftliche Disziplin begründet haben, und der zweiten Generation, die nach dem Zweiten Weltkrieg die Germanistik als eine komplexe wissenschaftliche Disziplin ausgebaut hat.